

בנימין זאב הרצל – ציונות מדינית

פתיחה

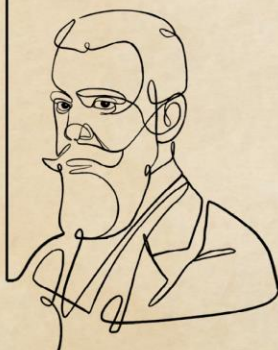
בשנת התשפ"ב, 2022, נציין 140 שנה לעלייה הציונית הראשונה ארצה ולהגשמה הציונית מאז ועד היום. מערך זה פותח כחומר עזר חינוכי עבור שנת הנושא, במטרה לאפשר היכרות כללית עם דמויות מובילות שהובילו להגשמה ציונית משמעותית. המערך נועד עבורכם, מעבירי הפעילות; קצינים, מפקדים וסגלי ההוראה והדרכה, לשם העברה נוחה של החומר לקבוצות שונות בפרק זמן של כ-30 דק'.

אופן העברת המערכים

המערכים נועדו להעברה בקבוצות של עד 25 משתתפים, למשך כחצי שעה. אופן ההעברה מבוסס על שאלת שאלות, פתיחת נושאים לדיון, סיכום והעברת מסרים ע"י מעביר/ת הפעילות. בראש כל מערך – חמש עובדות על האישיות הנלמדת באמצעותן צריכים המשתתפים לנחש – מי הדמות. על כן הקפידו שלא לגלות מראש לקבוצה – על מי המערך הנלמד.

רקע כללי על בנימין זאב הרצל למעביר/ת הפעילות

בנימין זאב הרצל (תר"ך 1860 - תרס"ד 1904), היה עיתונאי, משפטן, סופר, מחזאי ומדינאי יהודי, מעמודי התווך בפיתוח רעיון הציונות המדינית. הרצל האמין בהקמת מדינה יהודית מתוך הסכמת אומות העולם ובדרך חוקית רציונלית ומבוססת, ועל כן ניתן לו התואר "חוזה המדינה". רעיונותיו של הרצל הדהדו בקרב יהדות אירופה, והגיעו לקהילות היהודים בכל העולם. תמיכת המוני היהודים ברעיונות הציונות השפיעה על התגברות גלי העלייה לארץ ישראל, והיא זו שאפשרה לבסוף את הקמת מדינת ישראל.



בנימין זאב הרצל

פתיחה – חמש עובדות

מעביר/ת הפעילות מציג/ה בפני המשתתפים חמש עובדות על הרצל – מבלי לומר להם מראש במי מדובר. הוא/היא שואל/ת אותם לבסוף – מי הדמות המסתתרת מאחורי העובדות?

1. סבו כיהן כשמש בית הכנסת של הקהילה הספרדית בעיר בודפשט, בתקופה שכיהן בה הרב יהודה אלקלעי, ממבשרי הציונות.
2. גיל 15 הוא החל להתעניין בפוליטיקה, ובתקופת בית הספר התיכון התעניין בספרות גרמנית, היסטוריה גרמנית ופוליטיקה גרמנית.
3. הוענק לו תואר דוקטור למשפטים מטעם אוניברסיטת וינה, אך בפועל עסק בכתיבה לעיתונים, בכתיבת מחזות, בהגות ציונית ובפעילות דיפלומטית נרחבת לקידומה.
4. סיקר את משפט דרייפוס, ואף היה אחד מהעיתונאים הבודדים שהורשו להיכנס לכיכר הגדולה שבה נערך טקס השפלתו הפומבית של דרייפוס.
5. בשנת 1896 פרסם את הספר "מדינת היהודים", ובו הדגיש כי יש להשיג הכרה בינלאומית ומשפטית בזכויות העם היהודי למדינה משלו, שיכולה לקום בארגנטינה או בארץ ישראל שערווייה פוליטית שנסובה סביב אלפרד דרייפוס, קפטן ארטילריה יהודי בצבא צרפת, אשר הואשם בריגול עבור הקיסרות הגרמנית. החשדות נגדו היו בחלקם אנטישמיות פשוטה. על סמך ראיות קלושות, דרייפוס הורשע. הוא נידון לטקס משפיל שבו נשללו ממנו דרגותיו ולאחר מכן הוגלה לכל חייו.



מעביר/ת הפעילות מראה תמונה וחושף את הדמות – הרצל, יוזם ומנהיג את הקונגרס הציוני הראשון, מייסדה של הציונות כתנועה לאומית-מדינית ממוסדת, על כך הוענק לו התואר "חוזה המדינה".



בנימין זאב הרצל

הפתרון הראשוני של הרצל לאנטישמיות ותחילתה של הציונות המדינית

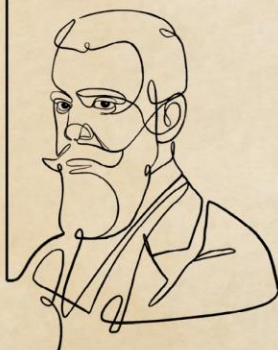
מעביר/ת הפעילות מקריא/ה: ניצני עיסוקו של הרצל בגורל היהודים מופיעים לראשונה בזמן לימודי המשפטים, אולם במהלך חייו השקפתו בנושא עברה מספר גלגולים. בהתחלה האמין הרצל כי האנטישמיות תחלוף, אולם בשנות התשעים של המאה התשע-עשרה הוא עבר משבר פנימי והבין שהאנטישמיות הפכה מתנועת שוליים לכוח בר-קיימא. הרעיון הראשון אותו הוא מנסה להפיץ, הוא רעיון ההתבוללות. הרצל טוען כי השנאה כלפי היהודים נובעת מתכונות מסוימות שמאחדות אותם ולכן, צריך לוותר על הדת, להתנצר ולהתחיל נישואי תערובת באופן מיידי.

בשנת 1894 ניתן פסק הדין בפרשת דרייפוס, אותה הרצל סיקר בתור עיתונאי, פרשה זאת הייתה נקודת מפנה בנוגע לעמדתו של הרצל, הוא הבין שהדרך היחידה של היהודים לחיים שקטים הינה מדינה ריבונית משלהם. בתזכיר ששלח למשפחת רוטשילד במאמציו לגייס כסף ותמיכה להקמה מדינה ליהודים, העלה מספר נקודות: ראשית, ארץ ישראל לא מתאימה למדינת היהודים משום קרבתה לאירופה והסערה החברתית והצבאית שמתחוללת בה. שנית, לא תהיה זאת מדינה תיאוקרטית אלא מבוססת מדע, כלומר קידמה. שלישית, שפת המדינה תהייה גרמנית, משום שהיא דומה ליידיש ואילו עברית אינה שפה מדוברת.

מעביר/ת הפעילות שואל/ת: מה דעתכם על מחשבותיו של הרצל בנוגע לאופיה של מדינת היהודים?

מעביר/ת הפעילות ממשיב/ה: כשנתיים לאחר מכן הרצל פירסם את ספרו "מדינת היהודים":

ניסיון לפתרון מודרני של "שאלת היהודים", בו הוא מתאר כיצד תקום ותהיה מדינה יהודית בפירוט רב. ספר זה היווה את הבסיס לזרם הציונות המדינית, לפיו יש להשיג הכרה בינלאומית ומשפטית בזכויות העם היהודי על ארץ ישראל ורק אז להקים מדינה.



בנימין זאב הרצל

הקונגרס הציוני הראשון

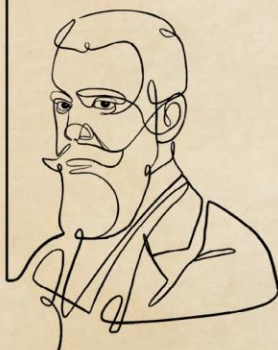
הרצל התחיל לנקוט בצעדים להגשמת חזונו ובשנת 1897 כינס את הקונגרס הציוני הראשון על מנת לאחד את כל כוחות הציונות. בעקבות הקונגרס הציוני הוקמה ההסתדרות הציונית העולמית כגוף ביצועי של התנועה הציונית. בקונגרס הושמעו מגוון דעות בנושא מדינת היהודים. המתנגדים העיקריים לציונות המדינית היו נציגי הציונות המעשית, לטענתם, אין לחכות לאישור בינלאומי להקמת מדינה ליהודים אלא להתיישב בה ולקבוע עובדות בשטח. הרצל התנגד לטענה זאת וטען: "אם סבור מישהו כי היהודים יכולים להתגנב לארץ אבותיהם, הוא מוליך שולל את עצמו או את זולתו. אין מקום בעולם, שבו ישגיחו בבוא היהודים ביתר מהירות מאשר במולדתם ההיסטורית".

מעביר/ת הפעילות עורכ/ת הצבעה של המשתתפים בעד ציונות מדינית או ציונות מעשית. אחרי ההצבעה מעביר/ת הפעילות מבקשת מכמה משתתפים לנמק את החלטתם.

"אלטנוילנד"

מעביר/ת הפעילות מקריא/ה: בשנת 1902 ניתן לראות שינוי נוסף באופן בו הרצל ראה את מדינת היהודים העתידית. הספר שהרצל פרסם, "אלטנוילנד", דיבר על חברה חדשה, מדינה ברוח קוסמופוליטית. היה זה תיאור אוטופי של מדינה המבוססת צורות שיתופיות של התאגדות מרצון. החברה של המדינה מתקדמת, העיקרון המנחה של החברה החדשה הוא סובלנות, וסיסמתה: "אדם, אחי אתה". לא מעט מתנגדים היו גם לספר זה, הבולט מביניהם היה אחד העם, בעיקר בגלל הקוסמופוליטיות חסרת השורשים שבו, ועל כך שאין בו תוכן יהודי רוחני ייחודי.

מעביר/ת הפעילות ממנה שישה מתנדבים ומחלקת אותם לשתי קבוצות, לכל קבוצה יש 5 דקות לחשוב על טיעונים בעד עמדתו של הרצל או בעד עמדתו של אחד העם. בתום הזמן על כל קבוצה להציג את עמדתה ולנסות לשכנע את שאר המשתתפים (אלו שלא שייכים לאף קבוצה) להצטרף אליה, אחרי 5-7 דקות נערכת הצבעה.



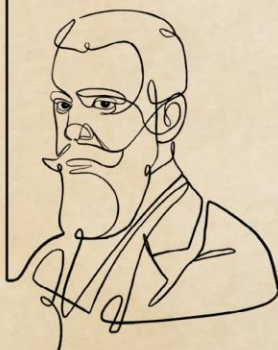
בנימין זאב הרצל

אוגנדה

מעביר/ת הפעילות מקריא/ה: בשנת 1903 הרצל נפגש עם שר המושבות הבריטי ג'וזף צ'מברלין. הצעתו של צ'מברלין הייתה שהיהודים יישבו מזרח אפריקה הבריטית, אוגנדה. בעת שהוצגה ההצעה הרצל לא קיבל אותה, באומרו שרק ארץ ישראל רלוונטית, אך אחר שנודע דבר פרעות קישינב החליט הרצל לקדם את המשא ומתן עם צ'מברלין על הצעת מזרח אפריקה. בקונגרס הציוני השישי ב-1903, הרצל העלה את "תוכנית אוגנדה" לדיון. בשל התנגדות קשה לרעיונו, הועמדה התנועה הציונית בסכנת פילוג, על מנת למנוע את הפיצול הרצל מיהר להכריז כי הוא העלה את ההצעה כפתרון זמני בלבד - "מקלט לילה" והצהיר מעל במת הקונגרס: "אם אשכח ירושלים - תשכח ימיני".

סיכום

הדרכים להגשמת חזונו של הרצל לא היו סלולות, אך הוא מעולם לא הפסיק את מאמציו. הוא נפגש עם הקיסר הגרמני, הסולטאן העות'מני, שר המושבות של בריטניה, מלך איטליה, האפיפיור ועוזרי הצאר הרוסי על מנת לקדם את אינטרס היהודים. פרשת אוגנדה השפיעה במידה רבה על נפשו, אך הוא המשיך בעשייתו הציונית. הוא נפגש עם מנהיגים בעולם ופעל למען קידום התנועה הציונית. הוא לא זכה לראות את חזונו מתגשם, הוא נפטר ונקבר בוינה, בלווייה צנועה אך רבת משתתפים. לאור בקשתו בצוואתו, לאחר הקמת מדינת ישראל, באוגוסט 1949 הועברו עצמותיו של הרצל לירושלים, ונקברו בהר הרצל הנקרא על שמו.



בנימין זאב הרצל